

واکاوی مشکلات اجتماعی زنان دارای تجربه ازدواج موقت

ساکن شهر قم

مقدمه: ازدواج موقت علی‌رغم مشروعیت دینی و قانونی آن به‌عنوان یکی از مسائل چالش‌برانگیز در جامعه مطرح است. در این میان تعدادی از زنان به دلیل شرایط خاص و مختلفی که به آن مواجه هستند اقدام به ازدواج موقت می‌کنند. علی‌رغم اینکه زنان دارای تجربه ازدواج موقت و کودکان آنان در زندگی با مشکلات متعددی روبه‌رو می‌شوند، اطلاعات برنامه‌ریزان و سیاست‌گذاران جامعه درباره این قشر اندک است؛ بنابراین ضروری است تجربه زیسته زندگی این دسته از زنان مورد مطالعه قرار گیرد. هدف این مطالعه واکاوی تجارب زنان دارای سابقه ازدواج موقت در شهر قم است.

روش: این مطالعه با استفاده از روش کیفی و بر اساس رویکرد تحلیل محتوی عرفی انجام شده است. داده‌های پژوهش از طریق مصاحبه نیمه‌ساختاریافته با پانزده نفر از زنان دارای تجربه ازدواج موقت و چهار نفر از مددکاران اجتماعی مرتبط با این گروه از زنان جمع‌آوری شده است. روش نمونه‌گیری پژوهش به‌صورت نمونه‌گیری هدفمند است و جمع‌آوری داده‌ها تا زمان اشباع ادامه یافت. جوانب مربوط به صحت داده‌ها مدنظر قرار گرفت و تحلیل داده‌ها با استفاده از کدگذاری و طبقه‌بندی کدها انجام گرفت.

یافته‌ها: در این مطالعه پس از چندین مرحله تحلیل و ادغام کدهای مشابه در نهایت ۷۲۸ کد استخراج شد. کدهای اصلی در چهارده زیر طبقه و زیر طبقات در چهار طبقه نهایی طبقه‌بندی شدند که عبارت‌اند از ۱. «مؤلفه‌های فردی»، ۲. «عوامل خانوادگی»، ۳. «محیط اجتماعی آسیب‌زا» و ۴. «آسیب‌های چندگانه». درون‌مایه اصلی این پژوهش شامل «حریم ناامن» از طبقات ذکرشده استخراج شد.

بحث: زنان دارای تجربه ازدواج موقت یکی از گروه‌های هدف پنهان و سخت در دسترس مرتبط با حوزه مددکاری اجتماعی هستند که با مشکلات مختلفی در زندگی فردی، خانوادگی و اجتماعی مواجه هستند. لزوم توجه به کاهش مشکلات مختلف این گروه از زنان و افزایش کیفیت زندگی آنان در سطوح مختلف، به‌ویژه از سوی مددکاران اجتماعی ضروری است.

۱. **آسیبه شعبانی**
کارشناس ارشد مددکاری اجتماعی، گروه آموزشی مددکاری اجتماعی، دانشگاه علوم بهزیستی و توان‌بخشی، تهران، ایران

۲. **فریدین علی‌پور**
دکتر مددکاری اجتماعی، گروه آموزشی مددکاری اجتماعی، دانشگاه علوم بهزیستی و توان‌بخشی، تهران، ایران، (نویسنده مسئول)
<barbodaliipour@gmail.com>

۳. **سید محمدحسین جوادی**
دکتر مددکاری اجتماعی، گروه آموزشی مددکاری اجتماعی، دانشگاه علوم بهزیستی و توان‌بخشی، تهران، ایران

۴. **حکیمه پاشازاده**
دانشجوی دکتری مددکاری اجتماعی، گروه آموزشی مددکاری اجتماعی، دانشگاه علوم بهزیستی و توان‌بخشی، تهران، ایران

واژه‌های کلیدی:

آسیب‌های چندگانه، حریم ناامن، زنان دارای تجربه ازدواج موقت، پژوهش کیفی

تاریخ دریافت: ۱۳۹۸/۰۲/۰۱

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۹/۰۵/۲۶

Exploring the Social Problems of Women with Temporary Marriage Experience in Qom

- ▶ **1-Asiyeh shaabani**
M.A. in Social work,
Department of Social Work,
University of Social Welfare
and Rehabilitation Sciences,
Tehran, Iran.
- ▶ **2-Fardin Alipour**
Ph.D. in Social work,
Department of Social Work,
University of Social Welfare
and Rehabilitation Sciences,
Tehran, Iran. (Corresponding
Author)
<barbodalipour@gmail.com>
- ▶ **3- Seyed Mohammad
Hossein Javadi**
Ph.D. in Social work,
Department of Social Work,
University of Social Welfare
and Rehabilitation Sciences,
Tehran, Iran.
- ▶ **4- Hakimeh Pashazade**
Ph.D. student in Social work,
Department of Social Work
University of Social Welfare
and Rehabilitation Sciences,
Tehran Iran.

Keywords:

Content analysis, Women with temporary marriage experiences, Harmful social environment

Received: 2019/04/21

Accepted: 2020/08/16

Introduction: Temporary marriage, despite its religious and legal legitimacy, is a challenging social issue. However, a number of women accept temporary marriage due to the specific circumstances which they are facing and the problems they have. Although the women with temporary marriage and their children face many problems, there is not sufficient information about the different aspects of their lives.

Method: This study was conducted using qualitative method and based on the Conventional Content Analysis approach. The research data were collected through semi-structured interviews with fifteen women with temporary marriage experience and four social workers associated with this group of women. The research sampling method was purposeful sampling and data collection continued until saturation. The aspects related to the accuracy of the data were considered and data analysis was performed using coding and classification of the codes.

Findings: Out of interviews, 728 the codes were extracted at several stages of the analysis and integration of similar codes in four main categories include 1) "Individual components", 2) "Family Factors", 3) "The harmful social environment", and 4) "Multiple social deviances", and 14 subcategories, respectively the main theme of this research, "unsecured privacy" was extracted from the mentioned classes.

Discussion: Women with temporary marriage experience are one of the hidden and hard-reaching target groups related to the field of social work who face various problems in individual, family, and social life. It is necessary to pay attention to reducing the various problems of this group of women and increasing their quality of life at different levels, especially by social workers.

Extended Abstract

Introduction: Marriage and family forms are among the issues that in most societies are affected by social, economic, and cultural changes as well as other conditions governing society. There is no doubt that new social changes have made new conditions for marriage, causing a clear distinction between styles and types of marriage in a traditional and modern society. Temporary marriage, despite its religious and legal legitimacy, is a challenging social issue. However, a number of women with temporary marriage due to the specific circumstances that they are facing, have many problems. Although the women with temporary marriage experiences together with their children face many problem, there is not sufficient information about the different aspects of their lives. Hiding and tabooing this style of marriage can have a variety of effects on the health of these types of families, especially women. In fact, the various aspects of the women's health, including physical, mental, and social ones, can be heavily influenced by this type of marriage.

The Review of the few related studies carried out in this area revealed the followings :

- 1) Not applying formal sexual education
- 2) High likelihood of transmission of HIV/AIDS
- 3) The incidence of sexually transmitted diseases
- 4) The high probability of abortion and its effects
- 5) The experience of sexual violence
- 6) The phenomenon of single mothers

Among other problems, it seems that women are more prevalent in this group. In addition, in the social sphere, women who are temporarily married may have some problems, such as: legal and social problems caused by the probable birth of children, emotional problems caused by multiple and short-term marriages, the negative attitude of members of society towards women who are temporarily marrying, and the emergence of many problems in social relationships are among the issues that will highlight the importance of various studies, especially social work studies. (12)

One of the specialized groups that can be pathology of this type of marriage and extracting the direct experience of women with temporary marriage is social workers (15). in the first step, given the lack of knowledge in this field, it seems that the focus of social workers' studies on the discovery of direct experiences of these individuals to be able to provide a clear understanding of the situation and conditions of their lives, provide the necessary fields for enhancing their health and reducing outcomes and potential problems.

The main purpose of this study is analyzing experiences and identifying individual, family, and social problems of women with temporary marriage history. As the literature review suggests, this research study can be regarded as one of the first studies of social work that investigates the concept of temporary marriage from women's point of view. it can also be considered as a step towards providing specialized services to this group of women as one of the target groups of social work. According to the review of related literature, in general, in addition to legal and religious studies in temporary marriage, two categories of studies have studied temporary marriage. The first category includes a large part of studies in the field of temporary marriage, which is to be investigated the attitude of different demographic and age groups, especially young people towards temporary marriage. But in spite of accepting the undeniable importance of this research, it seems that in these studies, the direct experience of temporary marriage on the part of women has not been specifically considered as the focus of this study.

However, few studies in the second category have been taken into concentration on the part of women, but there are also significant differences in the type of study and the method of data collection as well as the desired goals in the current research. Therefore, there is a need to conduct new study so as to assess the status of this group of women and use the results of the research in order to facilitate appropriate interventions of social work in order to reduce problems and improve personal, family, and social well - being of women with temporary marriage experience. It is also necessary for social workers to explore the life experiences of such women. The purpose of this study is to examine the experiences of women with a temporary marriage in the city of Qom.

Method: This study was conducted using qualitative method and based on the Conventional Content Analysis approach. The research data were collected through semi-structured interviews with 15 women with temporary marriage experience and four social workers associated with this group of women. The research sampling method was purposeful and data collection continued until saturation. The aspects related to the accuracy of the data were taken into account and data analysis was performed using coding and classification of the codes.

Findings: This study aimed to investigate the experiences of women with temporary marriage history. The research method of this study is qualitative and, using the semi-structured interview and conventional content analysis method, attempts were made to provide answers to the following three questions:

* What are the contributing factors in the tendency of women towards temporary marriage?

What are the personal/ family problems of women during the interim marriage?

* What are the social problems of women during the interim marriage?

728 codes were extracted from the interviews at several stages of the analysis and integration of similar codes in four main categories, which include 1) "Individual components", 2) "Family Factors", 3) "The harmful social environment", and 4) "Multiple social deviances", and 14 subcategories. The main theme of this research was "insecure privacy" that extracted from the mentioned classes.

Discussion: Women with temporary marriage experience are one of the hidden and hard-reaching target groups related to the field of social work, facing various problems in individual, family, and social life. It is necessary to pay attention to reducing the various problems of this group of women and increasing their quality of life at different levels, especially by social workers.

According to the findings of this study, one of the most important challenges of temporary marriage that leads to vulnerability of a large proportion of women involved with this type of marriage, is the lack of a well-documented law on marriage registration Temporary and how to follow these women's legal rights

Therefore, to prevent the violation of human rights and legal rights of these women and to avoid abuse of some people in the society, it is necessary to revise laws related to the temporary marriage and the recognition of these laws. In other words,

since this type of marriage is not known, it is not possible to separate this group of women from other groups including prostitutes, so that if a temporary marriage is a kind of marriage we must have the right legal path in this regard.

It also seems that in the studied population, the majority of women who are temporarily marrying are from divorced and widowed women who face significant economic, familial, and social problems. Therefore, social workers and specialists are required in supportive centers, including the Welfare Organization, the specialized information is needed to analyze the main problems of these women and to carry out appropriate professional interventions in this field

There is no doubt observance of the principle of accepting and gaining confidence in the group as well as the efforts of social workers to tackle discrimination and stigma in relation to these women will have a significant impact on the process of implementing programs and professional and educational interventions in this area.

Taking account of the fact that there have been few social studies on temporary marriage, there is a need for more research, in particular qualitative research in this area. By extracting some of the problems of this group of women through this study, it is suggested that, at the same time, mixed-method studies should be used to design appropriate specialist programs and interventions.

Ethical Considerations

Authors' contributions

All authors contributed in producing of the research

Funding

The present study did not have any sponsors.

Conflicts of interest

The authors declared no conflict of interest.

Follow the ethics of research

In this article, all rights relating to references are cited and resources are carefully listed.

مقدمه

ازدواج و اشکال خانواده از جمله مسائلی است که در اکثر جوامع تحت تأثیر تغییرات و وضعیت اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی و سایر شرایط حاکم بر جامعه قرار دارد (آلندورف و تورنتون، ۲۰۱۵). یکی از انواع ازدواجها، که در گفتمان اسلامی مطرح و اما چالش برانگیز است، ازدواج موقت (مدت دار) است (کلانتری و همکاران، ۲۰۱۴). این نوع ازدواج از مختصات قوانین خانواده در ایران است و در قوانین سایر کشورها وجود ندارد و از دیدگاه مذهب جعفری که مذهب رسمی کشور ما به شمار می آید و طبق قوانین خاص خود که توسط علمای دینی برای آن تعیین شده است، صورت می گیرد (محقق داماد، ۲۰۱۷).

با وجود شواهدی غیررسمی مبنی بر افزایش ازدواج موقت در جامعه ایران در سالهای اخیر، آمار و اطلاعات دقیقی پیرامون تعداد این ازدواجها در دسترس نیست. در واقع از آنجایی که ازدواج موقت در بیشتر مواقع به صورت غیررسمی صورت گرفته و در مدارک هویتی (شناسنامه)، ثبت نمی شود، اطلاعات مناسب و دقیقی از شیوع و بروز آن در کشور در دسترس نیست. با این حال با توجه به منابع غیررسمی به نظر می رسد که این پدیده روند فزاینده ای دارد.

پنهان و تابو ماندن این سبک از ازدواج می تواند تأثیرات مختلفی بر سلامت این نوع از خانواده ها و به ویژه زنان داشته باشد. در واقع جنبه های مختلف سلامت زنان اعم از جسمی، روانی و اجتماعی می تواند به شدت تحت تأثیر این نوع از ازدواج قرار گیرد (رافعی، ۲۰۰۴). با بررسی مطالعات اندکی که در این حوزه صورت گرفته است، عدم استفاده از آموزشهای جنسی رسمی و احتمال بالای انتقال ویروس ایدز و بروز بیماریهای مقاربتی، احتمال بالای بارداری سقط و عوارض آن، تجربه خشونت جنسی، پدیده مادران تنها، از جمله مشکلاتی

1. Allendorf and Thornton

2. Single mothers

است که به نظر می‌رسد در این گروه از زنان شایع‌تر باشد (پریشی، ۲۰۱۰). علاوه بر این در حوزه اجتماعی نیز زنانی که اقدام به ازدواج موقت می‌کنند ممکن است دچار مشکلاتی شوند: از جمله مشکلات قانونی و اجتماعی ناشی از به دنیا آمدن فرزندان احتمالی، مشکلات عاطفی ناشی از ازدواجهای متعدد و کوتاه‌مدت، نگرش منفی جامعه نسبت به زنانی که به صورت موقت ازدواج می‌کنند، خوردن برچسب صیغه‌ای و بروز مشکلات عدیده در روابط اجتماعی نیز از جمله موضوعاتی است که اهمیت مطالعات مختلف به‌ویژه مطالعات مددکاری اجتماعی را بیش‌ازپیش پررنگ‌تر خواهد کرد (صادقی و همکاران، ۲۰۰۷).

به نظر می‌رسد مطالعات انجام شده در حوزه ازدواج موقت زنان محدود بوده است و همچنین در این مطالعات تجربیات و درک مستقیم این گروه از زنان از ازدواج موقت، که مهمترین منبع برای دسترسی به اطلاعات صحیح در خصوص تجربه این نوع ازدواج می‌باشد، کمتر مورد تحلیل و واکاوی قرار گرفته است.

یکی از گروه‌های تخصصی که در این راستا می‌تواند به آسیب‌شناسی این نوع از ازدواج و استخراج تجارب مستقیم زنان دارای ازدواج موقت کمک کند، مددکاران اجتماعی هستند (ترابی مومن و همکاران، ۲۰۱۸). در گام نخست با توجه به کمبود دانش موجود در این زمینه، به نظر می‌رسد که بهتر است تمرکز مطالعات مددکاران اجتماعی بر کشف تجربیات مستقیم این افراد باشد تا بتوان با داشتن درک درستی از وضعیت و شرایط زندگی آنها، زمینه‌های لازم برای ارتقاء سلامت این افراد و همچنین کاهش پیامدها و مشکلات احتمالی منتج از آن فراهم شود.

ادبیات تحقیق

لازم به ذکر است که در خصوص پیشینه و تاریخچه از دواج موقت در منابع موجود،

تفاسیر متفاوت و متعددی بیان شده و همین امر دسترسی به اجماع نظر واحد در این زمینه را دشوار ساخته است، با این وجود بر اساس مطالعات انجام شده توسط محقق در این زمینه، جمع‌بندی زیر ارائه می‌شود.

به‌طور خلاصه با توجه به گزارشهای موجود، متعه یا همان ازدواج موقت در دوران جاهلیت پیش از ظهور اسلام نیز رواج داشته و خاص دین اسلام نبوده است. بنابراین ازدواج موقت از جمله ازدواجهای مرسوم در عربستان بوده و سپس در اسلام نیز با در نظر گرفتن شروط و قیودی در آن مورد تأیید و پذیرش قرار گرفته است (منتظری‌مقدم، ۲۰۰۶). همچنین در مورد تداوم مشروعیت ازدواج موقت در دین اسلام، میان فقهای شیعه امامیه و اهل تسنن اختلاف نظر وجود دارد، اهل تسنن قائل به این امر هستند که ازدواج موقت تا زمان خلیفه دوم در میان مسلمانان رایج بوده اما از زمانی که وی آن را نهی کرد و پس از آن اهل سنت هم رأی به تحریم ازدواج موقت دادند، درحالی‌که امامیه با استناد به روایات و آیه ۲۴ سوره نساء در قرآن نظر اهل تسنن را رد می‌کند.

همچنین پژوهشگران امروزی طبقه‌بندیهای متفاوتی از انواع ازدواج در دین زرتشتی داشته‌اند، اما به‌طور کلی و بنابر روایتی در ایران باستان به‌جز ازدواج پادشاه زنی که در واقع همان ازدواج دائم و مرسوم بوده است، سه نوع ازدواج موقت که عبارتند از چگری، ایوگین و ستوری رواج داشته است، کارکرد آشکار هر سه نوع ازدواج یاد شده صرفاً به دنیا آوردن پسر یا به عبارتی دیگر تولید مثل بوده است (مقدم، ۲۰۱۹).

ازدواج موقت که به نامهای «نکاح موقت» «متعه» یا به تعبیر عامه به «صیغه» معروف است عبارت از آن است که مردی با زنی که ازدواج با وی مانع شرعی نداشته باشد به مدت معین و مهریه معین ازدواج کند و به مجرد تمام شدن مدت معین، زن و مرد از همدیگر جدا می‌شوند بدون آنکه احتیاج به طلاق داشته باشند (طاهری، ۲۰۱۴).

همچنین برخی از نظریات وجود دارند که می‌توان به ازدواج موقت ارتباط داد، از جمله

می‌توان به نظریه‌های کنش متقابل، مارکسیستی، مبادله اجتماعی، فمینیستی، دیدگاه اسلامی اشاره کرد، در این قسمت با توجه به هدف پژوهش به بررسی چند نمونه از این نظریه‌ها پرداخته می‌شود.

برخی نظریه‌پردازان کنش معتقدند که کنشهای اجتماعی تحت تأثیر چهار خرده نظام دینی، حقوقی، اقتصادی و سیاسی عمل می‌کنند و بر یکدیگر تأثیر می‌گذارند، با توجه به مفهوم کنش می‌توان گفت که اقدام به کنش ازدواج موقت توسط افراد اگرچه تحت تأثیر خرده نظامهای مذکور شکل می‌گیرد و ارادی است، با این حال وجه ارادی آن خارج از چارچوب نظام اجتماعی قرار نمی‌گیرد، یعنی زنان و مردانی که تصمیم به ازدواج موقت می‌گیرند در این تصمیم از نهادهای دینی، حقوقی و اقتصادی متأثر خواهند بود، بنابراین کنش ازدواج موقت مطابق با آنچه در نظریه کنش مطرح می‌شود کنش داوطلبانه اما در قالب اجتماعی است (کلانتری و همکاران، ۲۰۱۵).

همچنین در بررسی پدیده ازدواج موقت با توجه به نظریه مارکسیستی و فمینیستی که متوجه شرایط سرمایه‌داری و تبیین نابرابریها و بهره‌کشیهای اجتماعی و اقتصادی است، می‌توان ازدواج موقت را با دیدگاه انتقادی مورد تبیین قرار داد و اینگونه استنباط کرد که این نوع ازدواج به نوعی نتیجه نوعی ساختار نابرابر اجتماعی و اقتصادی در دسترسی زنان به منابع قدرت در جامعه می‌باشد (بربروگلو، ۲۰۱۹).

همچنین می‌توان مفروض داشت که بر اساس نظریه مبادله ازدواج موقت می‌تواند پاداشها و امتیازهای مختلفی برای هر دو جنس البته به نسبتهای متفاوت فراهم کند و از طرفی دیگر عوامل مختلف از جمله شرایط اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی جامعه می‌تواند ارزش این پاداشها را تحت تأثیر قرار دهد. در واقع با توجه به نظریه مبادله تمایل و عدم تمایل افراد یا به عبارتی نگرش مثبت یا منفی آنان نسبت به ازدواج موقت تابعی است از ارزش و

پاداشی که این رفتار اجتماعی می‌تواند برای آنها فراهم کند (حائری، ۲۰۱۴). از حیث تجربی نیز، به‌طور کلی براساس مرور متون علاوه بر مطالعات فقهی و حقوقی در ازدواج موقت، تاکنون دو دسته از مطالعات به بررسی ازدواج موقت پرداخته‌اند، دسته اول شامل بخش زیادی از مطالعات در زمینه ازدواج موقت می‌باشد که به بررسی نگرش گروه‌های جمعیتی و سنی مختلف به‌ویژه جوانان، در خصوص ازدواج موقت پرداخته‌است. به‌عنوان مثال، صادقی و همکاران در سال ۱۳۸۶ در پژوهش خود، با عنوان واکاوی مسئله ازدواج و اعتبارسنجی یک راه حل به بررسی نگرش جوانان مجرد درمورد ازدواج موقت و ابعاد و جهات آسیب‌زای آن پرداخته‌اند، این مطالعه با تحلیل داده‌های مربوط به ۶۱۰۰ جوان مجرد ۱۵ تا ۲۹ سال، دریافت که ازدواج موقت به‌عنوان راه حل مسئله از اعتبار و مقبولیت اجتماعی برخوردار نیست و با مخالفت شدید ارزشی جوانان همراه می‌باشد. به‌رغم قبول اهمیت غیر قابل انکار این پژوهش‌ها به‌نظر می‌رسد در این مطالعات تجربه مستقیم زنان دارای ازدواج موقت به‌طور ویژه و به‌عنوان محور مطالعه این موضوع مورد توجه قرار نگرفته است.

با این حال تعداد اندکی از مطالعات دسته دوم با توجه و تمرکز بیشتری در حوزه این زنان وارد شده‌اند، به‌عنوان نمونه زاهد و خیری‌خامنه در سال ۱۳۹۰ در تحقیق خود که با روش توصیفی انجام شده است به سنجش نگرش زنان سرپرست خانوار تحت پوشش کمیته امداد شهر شیراز به ازدواج موقت پرداخته‌اند و دریافتند که سن زن، علت قبولی سرپرستی، نیازهای اقتصادی، نیازهای امنیتی، نیازهای جنسی و فرهنگی، تعداد فرزندان، مستمری دریافتی از کمیته امداد، امکانات رفاهی و تحصیلات زن با نگرش زن به ازدواج موقت در ارتباط هستند.

همچنین مطالعه دیگری، با عنوان مقایسه سلامت عمومی و بهزیستی روان‌شناختی زنان سرپرست خانوار با و بدون ازدواج موقت در سال ۱۳۹۳ توسط نجفی و همکاران با روش

علی مقایسه‌ای انجام شده است. نتایج این پژوهش نشان داده است که به طور کلی سلامت عمومی و بهزیستی روان‌شناختی در بین دو گروه تفاوت معناداری دارد و زیرمقیاس‌های سلامت عمومی در زنان سرپرست با ازدواج موقت پایین‌تر از زنان سرپرست بدون ازدواج موقت است و زیرمقیاس‌های بهزیستی روان‌شناختی در زنان سرپرست با ازدواج موقت بیش‌تر از زنانی است که ازدواج موقت نکرده‌اند و فقط زیرمقیاس «خودمختاری» در بهزیستی روان‌شناختی در هر دو گروه تقریباً در یک سطح آماری قرار دارند.

در مطالعات فوق نیز تفاوت‌های قابل توجهی از نظر نوع مطالعه و روش گردآوری داده‌ها و همچنین اهداف مورد نظر محقق با پژوهش حاضر مشاهده می‌شود. لذا نیاز به انجام پژوهش حاضر به منظور ارزیابی وضعیت این گروه از زنان و استفاده از نتایج پژوهش در انجام مداخلات مناسب مددکاری اجتماعی برای کاهش مسائل و مشکلات و ارتقاء سلامت فردی، خانوادگی و اجتماعی زنان دارای تجربه ازدواج موقت ضروری به نظر رسید.

روش

رویکرد تحقیق: پژوهش پیش روی از نوع مطالعات کیفی بوده و با روش تحلیل محتوای عرفی انجام گرفته است، برخلاف تحقیقات از نوع کمی که بر مبنای فلسفی پوزیتیویسم و عینی‌گرایی قرار دارند و به دنبال ارزیابی و تحلیل روابط علی بین پدیده‌ها از طریق ابزار و براساس تئوریا و قوانین علمی از پیش تعیین شده هستند، تحقیق کیفی متمرکز بر تفسیر و معنا و مطالعه واقعیت‌های پویا از طریق یک دیدگاه کل‌نگر به پدیده‌های هستی با توجه به محیط و زمینه و ارزشها و تجارب و ادراکات روزمره و شرح حال افراد بنا شده است و محقق جزء اصلی تحقیق و مفسر داده‌ها است. در واقع تحقیق کیفی شکلی از پژوهش اجتماعی است که انسان را در محیط و زمینه با تمام پیچیدگی‌هایش مورد توجه قرار می‌دهد

(مایرینگ، ۲۰۱۴). از نظر دنزین و لینکلن، محققان کیفی بر طبیعت ساختارمند اجتماعی واقعیت، ارتباط نزدیک بین پژوهشگر و موضوع پژوهش و عوامل موقعیتی که پژوهش را شکل می‌دهد، تأکید دارند (مهرداد، اسکویی و سیدفاطمی، ۲۰۱۷). هدف از پژوهش حاضر نیز مطالعه پدیده ازدواج موقت با توجه به تجربه و ادراک مستقیم زنان درگیر با این ازدواج و به دست آوردن شناخت و دانش و معرفت از طریق استخراج معنای این محتوا است، در واقع به علت نبودن اطلاعات دقیق، عمیق و مورد اطمینان در زمینه شرایط واقعی و مشکلات و چگونگی زندگی زنان دارای سابقه ازدواج موقت، لزوم توجه و کشف تجربیات مستقیم این گروه از زنان و دسترسی به اطلاعات غنی و همه‌جانبه به منظور تدوین برنامه‌های کمکی تخصصی و کاهش آسیب در این زمینه از طریق انجام روش کیفی، دارای اولویت بیشتری است.

مشارکت‌کنندگان: شامل ۱۵ نفر از زنان دارای سابقه ازدواج موقت در شهر قم بودند، که با استفاده از روش نمونه‌گیری هدفمند که دارای تجربه کافی و مرتبط و تمایل به شرکت در این مطالعه را داشتند انتخاب شدند، این نمونه‌گیری تا زمانی ادامه یافت که افزایش اطلاعات و مفاهیم و تنوع‌های جدید به دست نیامد و محقق اطمینان کسب کرد که به اشباع در داده‌ها دست یافته است.

محیط پژوهش: محیط پژوهش شهر قم بوده و محل مصاحبه‌ها نیز بنا بر احساس راحتی و رضایت مشارکت‌کنندگان در مکان‌های مختلفی تعیین شد.

جمع‌آوری داده‌ها: برای جمع‌آوری داده‌ها از روش مصاحبه عمیق نیمه‌ساختاریافته^۲ استفاده شد، قبل از مصاحبه با زنانی که معیار ورود به مطالعه و همچنین تمایل به مصاحبه را داشتند در زمینه موضوع مصاحبه، زمان و مکان آن هماهنگی لازم انجام شد. راهنمای

1 . Mayring

2 . Semi-Structured

پرسشهای مصاحبه با توجه به ادبیات تحقیق و با در نظر گرفتن اهداف آن توسط محقق و با راهنمایی اساتید، طراحی و به اجرا درآمد. همچنین قبل از شروع مصاحبه، برقراری رابطه مناسب و سعی در جلب اعتماد مشارکت کننده، زمینه را برای مصاحبه بهتر و راحت تر آماده می کرد، سپس مصاحبه با معرفی محقق و بیان اهداف تحقیق و همچنین اخذ رضایت آگاهانه از مشارکت کنندگان با سؤالات کلی و باز آغاز می شد و در ادامه مصاحبه نیز محقق با پرسش سؤالاتی دیگر بر اساس راهنمای مصاحبه و پاسخ مشارکت کنندگان برای دستیابی به اهداف پژوهش و بررسی عمیق تر آن جهت می داد. لازم به ذکر است که در طول مصاحبه، مکالمات با اجازه و میل مشارکت کنندگان به منظور بررسی دقیق اطلاعات ضبط گردید.

تحلیل داده‌ها: بر اساس اصول کدگذاری روش تحلیل محتوا، در این مطالعه ابتدا محتوای مصاحبه‌های ضبط شده پیاده سازی شد و پس از آن متن جهت تحلیل و انجام کدگذاری اولیه آماده شد. در مرحله بعد بازخوانی کدهای استخراج شده و مقایسه کدهای مشابه و متفاوت با یکدیگر منجر به تشکیل زیرطبقات و پس از آن بر اساس تشابه و ارتباط زیرطبقات، طبقات اصلی تشکیل شدند و در نهایت مفهوم اصلی استخراج شد.

کیفیت تحقیق: در این پژوهش محقق با درگیری مداوم با داده‌ها، حداکثر تنوع در انتخاب مشارکت کنندگان، همچنین بررسی داده‌ها توسط اساتید و تیم پژوهش قابلیت اعتبار داده‌ها را تقویت کرد همچنین استفاده از نمونه‌گیری مبتنی بر هدف و ارائه روند انجام مصاحبه‌ها، پرسشها و کدگذاریها و طبقه‌بندی آنها در جلسات با متخصصین فرصتی فراهم کرد تا محقق بر قابلیت انتقال یافته‌های پژوهش بیفزاید، برای اطمینان محقق چند نمونه از مصاحبه‌ها و کدگذاریهای انجام شده را در اختیار تیم پژوهش قرار داد تا مورد تحلیل و بازبینی قرار گیرد. به منظور رعایت اصل تأییدپذیری محقق تلاش کرد تا حد امکان پیش فرضهای خود را در روند جمع‌آوری و تجزیه و تحلیل داده‌ها دخالت ندهد.

یافته‌ها

ویژگیهای جمعیت شناختی مشارکت‌کنندگان

در این پژوهش با ۱۵ نفر از زنان دارای سابقه ازدواج موقت مصاحبه شد. همچنین در این مرحله جهت غنای داده‌های به دست آمده با ۴ نفر از مددکاران اجتماعی که در زمینه ارائه خدمات تخصصی و مشاوره‌ای به این گروه از زنان، دارای تجربه تخصصی بودند مصاحبه شد و با انجام ۱۹ مصاحبه داده‌ها تکراری شدند و اشباع در اطلاعات حاصل شد. میانگین سنی زنان دارای تجربه ازدواج موقت ۲/۳۶ سال بود. از میان کل مشارکت‌کنندگان ۱۰ نفر از زنان مطلقه یا بیوه بودند و در واقع سابقه ازدواج دائم را داشتند، همچنین ۵ نفر از مشارکت‌کنندگان نیز در دوران مجرد و اولین تجربه از ازدواج، اقدام به ازدواج موقت کرده‌بودند. دفعات اقدام به ازدواج موقت بین ۱ تا ۴ مرتبه بین مشارکت‌کنندگان متغیر بوده و ۷ نفر از مشارکت‌کنندگان در ازدواج موقت خود صاحب فرزند شده بودند. ۹ نفر دارای تحصیلات دیپلم و زیر دیپلم و ۳ نفر دارای تحصیلات فوق دیپلم، ۲ نفر لیسانس و ۱ نفر هم دارای تحصیلات فوق لیسانس. از نظر شغل از کل مشارکت‌کنندگان در مطالعه ۴ نفر از زنان خانه‌دار بودند و سایر مشارکت‌کنندگان در مشاغل آرایشگری، قالی‌بافی، خدمات، منشی‌گری و یک مورد حسابداری مشغول بوده‌اند.

یافته‌های این پژوهش پس از تحلیل داده‌ها و کدگذاری در ۴ طبقه اصلی شامل (۱) مؤلفه‌های فردی، (۲) عوامل خانوادگی، (۳) محیط اجتماعی آسیب‌زا، (۴) آسیب‌های چندگانه، خلاصه شد. همچنین درون‌مایه اصلی این پژوهش شامل (حریم ناامن)، از طبقات مذکور به دست آمد. این طبقات به همراه زیر طبقات آن در نمودار (۱) نمایش داده شده است.

شکل (۱) طبقات و زیرطبقات استخراج شده

مفهوم اصلی

حریم ناامن به منزله درون‌مایه اصلی در واکاوی تجارب زنان دارای سابقه ازدواج موقت شکل گرفت. بر اساس این درون‌مایه زنان دارای تجربه ازدواج موقت قبل از اقدام به ازدواج موقت و پس از آن با آسیبها و تجربه‌هایی روبه‌رو هستند که بیانگر تضعیف حریم زندگی آنهاست. به‌طورکلی این گروه از زنان در روابط خانوادگی خود با مجموعه‌ای از آسیبها، محدودیتها و همچنین رفتارهای طرد‌کننده مواجه شده و در نتیجه احساس امنیت لازم را در محیط زندگی خانوادگی خود، تجربه نمی‌کنند. از طرفی دیگر این زنان در جامعه و تعاملات اجتماعی خود نیز به علت وضعیت مطلقه بودن و مجرد و بی‌همسری با انواع مزاحمتها و یا پیشنهادات جنسی و ازدواج موقت، مواجه شده که به نحوی احساس ناامنی را برای این زنان به همراه داشته است، از سوی دیگر اکثریت این زنان به دلیل وضعیت تأهل و همچنین در صورت آشکار شدن تجربه ازدواج موقتشان به شدت در روابط اجتماعی خود مورد قضاوت، بدبینی و طرد و تبعیضهای مختلف اجتماعی قرار گرفته و همین امر موجب از بین رفتن فرصت برای بهبود شرایط و ایجاد حریم ناامن برای آنان منجر می‌شود. از سوی دیگر مواجهه این زنان با مشکلات و نیازهای مالی، بحران تنهایی، ناامیدی از ازدواج دائم موجب تقویت احساس ناامنی و نگرانی از آینده حتی با وجود اقدام به ازدواج موقت در این زنان شده است.

همچنین این زنان در طول ازدواج موقت و زندگی با همسر موقت خود نیز با مشکلات مختلفی مواجه شده بودند، از جمله مسائل و محدودیتهای حقوقی و قانونی، مشکلات بارداری و فرزند دار شدن در این نوع ازدواج، عدم تأمین انتظارات و احساس ناکامی و همچنین داشتن احساس امنیت موقت و همزمان دلهره موقتی بودن ازدواج، از جمله مواردی بود که به نوعی منجر به احساس ناامنی و بلا تکلیفی در این زنان پس از اقدام به ازدواج موقت شده بود.

۱. مؤلفه‌های فردی

یکی از طبقات اصلی که در این پژوهش استخراج شد مؤلفه‌های فردی می‌باشد به این معنی که اکثریت مشارکت‌کنندگان پژوهش در تصمیم‌گیری به ازدواج موقت شرایطی را مطرح نمودند که نشان‌دهنده مهم‌ترین زمینه‌های مؤثر در تصمیم‌گیری جهت اقدام به ازدواج موقت بوده است. این طبقه از ۴ زیر طبقه نیازمالی، نیازعاطفی، ناامیدی از ازدواج دائم، باورهای مذهبی، شکل گرفت.

در این بخش یکی از مفاهیم مهمی که اکثر مصاحبه‌شوندگان مطرح نمودند مربوط به نیازهای مالی و مشکلات اقتصادی خود بود. به طوری که این نیاز مالی به شدت بخشهای مختلف زندگی این زنان را تحت تأثیر قرار داده بود و در نتیجه برخی از این زنان برای تأمین نیازهای مالی خود مجبور به ازدواج موقت شده بودند. یکی از مشارکت‌کنندگان در خصوص مشکلات مالی مؤثر در ازدواج موقت خود گفت:

«راستشو بخواید من بیشتر بخاطر نیازهای مالی می‌خواستم صیغه این آقا شم خیلی دنبال زن و شوهری و اینا نبودم خب من حتی نمی‌تونستم خرج و مخارج بچه‌هامو تأمین کنم گفتم اگه صیغه این مرد شم حداقل تا به حدی مشکلات مالیم حل می‌شه» (۵۷ سال، خانه دار، ۴ تجربه ازدواج موقت).

همچنین در زمینه رفع نیاز عاطفی برخی مشارکت‌کنندگان در گفته‌های خود به احساس دلتنگی و نیاز به یک همدم و حامی و همچنین شکل‌گیری وابستگیهای عاطفی از دلایل اقدام به ازدواج موقت خود اشاره نمودند و همچنین تعداد اقلیتی نیز نیاز جنسی و رفع آن را در ازدواج موقت عنوان کردند.

در همین راستا مشارکت‌کننده‌ای که تجربه طلاق داشته است نیاز عاطفی خود را جهت ازدواج موقت اینگونه شرح داد:

«یعنی با اینکه من مشکل مالی داشتم ولی بیشتر بخاطر رفع تنهایی بود که تن

به ازدواج موقت دادم خب من می‌تونستم نیاز مالیم رو تا حدی با کارکردن رفع کنم ولی اینکه یه مردی تو زندگیم باشه که به من توجه کنه و پای حرفام بشینه واقعا نیاز داشتم» (۳۴ سال، شاغل، ۱ تجربه ازدواج موقت).

یکی از نکات حائز اهمیتی که در اکثر مصاحبه‌ها از سوی مشارکت‌کنندگان مطرح شد ناامیدی از ازدواج دائم در بین این زنان بود، در واقع عدم وجود گزینه مناسب ازدواج دائم و در برخی از موارد نیز ترس از شکست مجدد در صورت ازدواج دائم (مجدد) زمینه ورود این زنان به رابطه ازدواج موقت را موجب شده بود، در همین راستا مشارکت‌کننده‌ای با تحصیلات لیسانس که اولین تجربه‌اش از ازدواج، ازدواج موقت بود گفت:

«ترجیحی بر ازدواج موقت بر دائم نداشتم ولی چون موقعیت و گزینه دلخواه برای من فراهم نبود خب همین باعث شده بود که من با این آقا وارد ازدواج موقت بشم یعنی من سال ۹۰ یه چیزی تقریباً حدود ۳۰ سال سن داشتم بعد گفتم من تا حالا که ازدواج نکردم بعد از این هم بعید میدونم که ازدواج کنم حالا یه صیغه موقت بخونیم بین خودمون» (۳۹ سال، شاغل، ۱ تجربه ازدواج موقت)

همچنین در این بخش تأثیر باورهای مذهبی در انتخاب ازدواج موقت در گفته‌های تمامی مصاحبه‌شوندگان به روشنی مشهود بود و این باورهای مذهبی به نحوی در تصمیم‌گیری جهت اقدام به ازدواج موقت زنان مؤثر بوده است. به‌عنوان مثال مشارکت‌کننده‌ای با تحصیلات فوق لیسانس که اولین تجربه‌اش از ازدواج، ازدواج موقت بوده است گفت:

«ببینید بیشتر باورهای مذهبی من بود که نمی‌خواستم با کسی دوست باشم و گناه کنم می‌خواستم برم سمت یه رابطه شرعی بتونم نیازهایی که دارم رو از این طریق رفع کنم» (۲۷ سال، شاغل، ۲ تجربه ازدواج موقت).

۲. عوامل خانوادگی

یکی از طبقات اصلی که در این مطالعه استخراج شد و از اولویت مهمی نیز برخوردار است عوامل خانوادگی است. در واقع بر اساس گفته‌های اکثریت مشارکت‌کنندگان مطالعه وجود عوامل خانوادگی تأثیرات مهمی در زندگی این گروه از زنان داشته و این عوامل به نوعی آنها را به سمت انتخاب سبک زندگی ازدواج موقت سوق داده است. در واقع یکی از مفاهیم مهمی که توسط اکثریت مشارکت‌کنندگان، در مراحل ابتدایی مصاحبه با صرف قابل توجهی از زمان توصیف می‌شد بیان تجربیات و مشکلات خانوادگی قبل از اقدام به ازدواج موقت بود که نشان داد نقش عوامل خانوادگی در تصمیم‌گیری به ازدواج موقت این گروه از زنان از اهمیت بالایی برخوردار بوده است. این طبقه از ۳ زیر طبقه با عناوین، اجبار به ازدواج موقت، نابسامانی خانواده، رفتارهای پردکننده خانواده، پدیدار شد.

یکی از نکات حائز اهمیت در گفته‌های برخی از مشارکت‌کنندگان، مربوط به رفتارهای برخی از خانواده‌ها در تحت فشار قرار دادن فرد در تصمیم‌گیری برای ازدواج موقت بود، به طوری که برخی از زنان مشارکت‌کننده در پژوهش و به‌ویژه زنان مطلقه، تجربه مشترکی از فشار خانواده جهت ازدواج موقت را گزارش کردند.

یکی از مشارکت‌کنندگان که سابقه ازدواج دائم را نداشت، اولین تجربه خود را از ازدواج اینگونه شرح داد:

«بعد یه مدت که آواره بودم و جایی رو نداشتم دوباره برگشتم خونه بابام و نامادریم هم هنوز اونجا بود با هر بدبختی که شده بود قرار شد من اونجا زندگی کنم ولی بعد یکی دو ماه یه مرد رو آورد تو خونه و گفت یا صیغه این شو یا از خونه برو بیرون و بخاطر بدهی خودش قول منو به این مرد داده بود» (۳۶ سال، شاغل، ۳ تجربه ازدواج موقت).

در زمینه خانوادگی یکی از تجربیات مهم دیگر که اکثریت مشارکت‌کنندگان مطرح

می‌کردند وجود سابقه ناهنجاری و آشفتگی در تاریخچه زندگی خانوادگی این زنان بود، به طوری که تعداد قابل توجهی از آنها تجربه طلاق و ازهم گسیختگی خانوادگی را داشتند و همچنین وجود مشکلات اقتصادی و اجتماعی از ویژگی بارز شرایط خانوادگی زنان مشارکت‌کننده در پژوهش بود. به‌عنوان نمونه مشارکت‌کننده‌ای با داشتن ۲ بار سابقه طلاق شرایط خانوادگی خود را این‌چنین توصیف کرد:

«ازدواج اولم ۱۴ سالگی بود و ازدواج فامیلی بود یعنی چون دادم زن داشتم می‌خواست می‌گفتن یکی باید بدین یکی باید بگیرید دیگه منم بخاطر همین مجبوری ازدواج کردم و ۱۷ سالگی هم طلاق گرفتم، پدر و مادرم از هم جدا زندگی می‌کنند البته طلاق نگرفتن فقط جدا زندگی می‌کنند بعد ۱۷ سالگی هم رفتم پیش پدرم تا چند ماه همونجا بودم بعد اونجا هم چون پدرم ازدواج کرده بود یعنی ازدواج موقت یه خانومی داشت که صیغه‌ای بود منم چون خیلی اونجا ساختم بود دوباره ازدواج کردم اونم با مردی که ۱۹ سال از خودم بزرگتر بود دوباره از اونم تو سن ۲۱ سالگی جدا شدم (نفس عمیق همراه با ناراحتی)»
(۲۷ سال، شاغل، ۲ تجربه ازدواج موقت)

یافته‌ها نشان می‌دهد یکی دیگر از مفاهیم مهمی که درخصوص عوامل خانوادگی زمینه‌ساز ازدواج موقت، توسط اکثریت مشارکت‌کنندگان این مطالعه مطرح شد مربوط به مجموعه‌ای از رفتارها و باورهای موجود در خانواده آنها بود که موجب رویارویی این زنان با برخی از رفتارهای طردکننده در محیط خانواده و همچنین بروز احساساتی همچون احساس سرباری، احساس تحقیر شدن و بی‌ارزشی، احساس محدودیت و کنترل شدن در آنها شده بود، نکته‌ای که در این‌جا مطرح می‌شود تصمیم این زنان به فاصله گرفتن از محیط تحت فشار خانوادگی و قرار گرفتن در مسیر ازدواج موقت به‌عنوان تأمین نیازهای سرکوب شده در خانواده است.

به عنوان نمونه مشارکت کننده زیر احساس خود را از رفتارهای طردکننده خانواده اینگونه

شرح داد:

«شاید اگه پدر من صبر می کرد و من باهانش زندگی می کردم شاید یه زن با خدایی می شدم شاید تو زندگییم موفق تر می شدم شاید زیباایمو از دست نمی دادم و یه ازدواج مجدد موفق می کردم پدرم فکر می کرد که چون من طلاق گرفتم به هرزگی کشیده می شدم بعد که پدرم فوت کرد برادرارم و مادرم از من خواستند که از خونه پدرم جدا بشم می گفتن برو خرجی خودتو از ما جدا کن ما دیگه حوصله بچه هاتو نداریم (بعض) که بعش هم اومدم قم و درگیر ازدواج موقت دومی شدم» (۴۰ سال، شاغل، ۳ تجربه ازدواج موقت).

۳. محیط اجتماعی آسیب‌زا

در این طبقه بندی منظور از محیط اجتماعی آسیب‌زا مربوط به عوامل مختلف اجتماعی است که عمدتاً در محیط اجتماعی و تعاملات و روابط فراتر از خانواده قرار داشته و موجب شده است زنان مشارکت کننده در پژوهش با احتمال بیشتری در معرض تصمیم گیری به ازدواج موقت قرار گیرند. در واقع اکثریت مصاحبه شونده‌گان معتقد بودند که این عوامل توانسته بود در اقدام به ازدواج موقت یا تفکر درباره مبادرت به آن در این زنان تأثیرگذار باشد، از طرف دیگر از آنجایی که ازدواج موقت این زنان با مقبولیت اجتماعی روبه رو نشده بود دوباره نوع دیگری از آسیبها را در تعاملات اجتماعی خود گزارش کردند که موجب تشدید مشکلات این گروه از زنان شده بود. این طبقه شامل ۳ زیر طبقه با عناوین تقاضای بالای جنسی، انگ اجتماعی، تبعیض اجتماعی است.

در زمینه وجود تقاضا و پیشنهاد بالای رابطه جنسی و ازدواج موقت در محیط اجتماعی

مشارکت کننده دیگری چنین گفت:

«پیشنهاد صیغه تا دلت بخواد داشتم من همین الان ینی بگم انقادی هستن که نگو (انزجار و عصبانیت) ترجیح می‌دم بسوزمو بسازم ولی این کارو نکنم می‌گم که انقدر الان هستن دور و اطرافمون تا دلت بخواد من همین الان زنگ بزnm ۶۰ نفر منتظر هستند که جواب بدم یکی با پول یکی بی پول یکی هر جور که بخوای یکی به ساعته می‌خواد یکی دو ساعته یکی ده ساعته حالا به زن با شرایط خاص هر قدر هم که بخواد خودشو نگه داره والا انقدر بهش پیشنهاد می‌شه که اصلاً فکر می‌کنه ازدواج موقت تو سرنوشتشه و بالاخره باید جواب یکی از این آدمها رو بده». (۳۲ سال، شاغل، ۲ تجربه ازدواج موقت)

همچنین انگ اجتماعی مفهوم مهم دیگری بود که مصادیق آن در گفته‌های اکثریت زنان مشارکت‌کننده در پژوهش عنوان شد. در واقع این زنان در محیط‌های مختلف زندگی اجتماعی خود با انواع رفتارهای منفی از جمله تهمت، نگاه‌ها و گفتارهای طعنه‌آمیز، بدبینی و شایعه مواجه شده بودند و اعتقاد داشتند که در بیشتر اوقات در روابط اجتماعی خود به‌عنوان عامل اصلی هوسرانی مردان و برهم‌زننده زندگی مشترک افراد متأهل مورد قضاوت و بدبینی سایرین و به‌ویژه سایر زنان قرار گرفته و طرد شده‌اند و همین امر موجب افزایش مشکلات و روابط محدود و انزواطلبی این زنان گشته است. در همین زمینه به‌عنوان نمونه مشارکت‌کننده‌ای که سابقه طلاق داشت، نوع نگاه اطرافیان را نسبت به خود اینگونه شرح داد:

«تو دیدم مردم اینجوریه که وقتی مطلقه شدی یا بیوه شدی فقط باید بچسبی به زندگیت و اصلاً هم از خونه در نیای و کلا با مرد جماعت هیچ جا نباید بر خورد داشته باشی مثلاً شاید اگر شوهر داشته باشی و با یه مرد بگو بخند کنی مورد نداشته باشه ولی اگه زن مطلقه زن بیوه یا حتی زن صیغه‌ای این کارو انجام بده می‌گن بین امروز می‌خواد با این باشه فردا بچسبه به اونیکی (عصبانیت) باور

کنید این حرفها رو همه رو من خودم شنیدم». (۴۰ سال، شاغل، ۱ تجربه ازدواج موقت).

یکی دیگر از زیر طبقه‌های مربوط به این بخش که توسط اکثریت مشارکت‌کنندگان پژوهش مطرح شد تبعیض اجتماعی می‌باشد، به‌طوریکه اکثریت مشارکت‌کنندگان عنوان کردند که در نهادها و سازمانهای مختلف تجربه انواع تبعیض و بی‌عدالتی را نسبت به حق و حقوق خود و همچنین فرزندانشان که حاصل ازدواج موقت بود داشته‌اند که در نهایت منجر به بروز مشکلات عدیده‌ای برای این گروه از زنان شده بود.

مشارکت‌کننده‌ای که سابقه ۲ بار ازدواج دائم داشت در خصوص پیگیری حقوق فرزندان حاصل از ازدواج موقت خود گفت:

«من به مدت پیگیر تحت پوشش قرار دادن بچه‌هام بودم بخاطر همین به مددکار برای بازدید منزل اومده بود خونم بهم می‌گفت حالا شاید تو بخوای سال دیگه هم دوباره صیغه یکی دیگه بشی و با یه بچه دیگه بیای و بگی بچه‌هام شدن سه تا باورتون همیشه من هر وقت یاد حرفای اون مددکار می‌گم انگار دنیا رو سرم خراب می‌شه (گریه کردن) اینم بخاطر این بود که بچه‌های من مال ازدواج موقت بود» (۲۷ سال، شاغل، ۲ بار سابقه ازدواج موقت).

۴. آسیبهای چندگانه

مشارکت‌کنندگان پژوهش پس از آنکه اقدام به ازدواج موقت نموده بودند با توجه به میزان دستیابی به اهداف و تأمین نیازهای مختلف خود در ازدواج موقت و همچنین مسائل و مشکلات پیش آمده در طی ازدواج موقت خود پیامدها و آسیبهای مختلفی را گزارش کردند. به‌طوریکه این طبقه از ۴ زیر طبقه پدیدار شد.

یکی از مهم‌ترین دغدغه‌های مشارکت‌کنندگان پژوهش وجود چالشهای قانونی موجود

در ثبت ازدواج موقت و همچنین دریافت حق و حقوق در ازدواج موقت مطرح شد که این امر در برخی از مشارکت‌کنندگان منجر به بروز مشکلات مختلفی جهت اقدام قاطع قانونی شده بود، در همین راستا مشارکت‌کننده‌ای که در طول ازدواج موقت خود دچار بارداری شده بود و با مشکلات قانونی زیادی جهت اثبات بارداری و ثبت ازدواج موقت خود مواجه شده بود درخصوص تضييع حقوق زنانی که اقدام به ازدواج موقت دارند چنین گفت:

«ولی بنظرم آگه به زن دائم باشه به حق و حقوقش بهتر رسیدگی می‌کنن تا یک زن صیغه‌ای تنها حق و حقوق زن صیغه‌ای اینه که فقط همون مدتی که با اون مرد رفت و آمد کرده فقط همون مدت دیگه بعدش تموم می‌شه و میره واقعا از نظر قانونی در حق زنایی امثال من ظلم می‌شه یا ازدواج موقت نباشه یا آگه هست مثل هر موضوع دیگه‌ای به قانون درستی براش تعریف کنن چرا اینهمه سکوت و بی توجهی می‌کنن» (۴۰ سال، شاغل، ۱ بار تجربه ازدواج موقت).

همچنین برخی از زنان مشارکت‌کننده در پژوهش در طول ازدواج موقت خود دچار بارداریهای ناخواسته و همچنین در برخی از موارد نیز با تصور اینکه ازدواج موقتشان را تبدیل به ازدواج دائم کند اقدام به بارداری و آوردن فرزند کرده بودند، اما طبق گفته‌های این زنان پس از آن با رفتارهای طرد کننده و حتی انکار هویت فرزند متولد شده از سوی همسر موقت و اجبار در سقط جنین خود مواجه شده بودند.

مشارکت‌کننده‌ای در خصوص بارداری ناخواسته خود در اولین تجربه خود از ازدواج موقت و همچنین پیامدهای آن چنین گفت:

«دوباره رفتیم شیش ماه عقد کردیم تا اون شیش ماه که تموم بشه من باردار شدم وقتی فهمیدم حامله‌ام دیگه ۴ ماهه بودم نمی‌دونستم چکارکنم طوری نبود که از شرش هم راحت بشم دیگه هیچی دیگه مجبور شدم نگاهش دارم، شوهرم هر جور می‌خواست از شر این بچه خلاص بشه حتی بچه منو

وقتی ۸ ماهم بود ازم می‌خواست سقط کنم خودشم می‌گفت یه دکتری هست که مجوزش هم باطل شده ۵ میلیون تومن می‌گیره بعد که دیگه دید نمی‌شه می‌گفت بچه رو بدیم به یکی هر کی بره دنبال زندگی خودش که اونم نشد حتی یه مدت مجبور شدم بچه مو تحویل شیرخوارگاه بدم» (۳۷ سال، خانه دار، ۱ تجربه ازدواج موقت).

نکته قابل توجه در طول مصاحبه‌ها این بود که بسیاری از زنان مشارکت‌کننده در این پژوهش تجاربی از احساس ناکامی و شکست در تأمین نیازها و خواسته‌های خود را در طول ازدواج موقت را بیان کردند به طوری که این احساس ناکامی به علت مشکلاتی همچون رهاشدگی و فریب‌خوردگی و عدم حمایت از سوی همسر موقت، وابستگی‌های عاطفی یک‌طرفه، احساس بی‌ارزشی و عدم تأمین نیازها در طول ازدواج موقت به آنها دست داده بود.

به‌عنوان مثال مشارکت‌کننده مطلقه‌ای تجربه خود را از احساس طردشدگی و بی‌ارزشی در ازدواج موقت اینگونه شرح داد:

«بعد چند ماه که فهمید من وابسته‌اش شدم می‌گفت ما مانم می‌خواد برام زن بگیره هیچی دیگه منم دیدم الکی وابسته‌اش شدم خلاصه تایه سال باهم موندم من آخرش فهمیدم که نامزد داشته و به من دروغ می‌گفته، (مکث) من حس می‌کنم می‌خواست بهم حالی کنه که ببین فکر نکن که من با تو که یه زن مطلقه هستی ازدواج می‌کنم من باید با یه دختر ازدواج کنم وقتی اینجوری حرف می‌زد خیلی احساس حقارت و بدبختی می‌کردم» (۳۷ سال، شاغل، ۲ تجربه ازدواج موقت).

در ادامه یکی از زیرطبقاتی که از این طبقه استخراج شد مفهوم امنیت موقت بود. به واسطه ازدواج موقت این زنان نوعی از امنیت پیدا کرده بودند و این خوشحالی را داشتند

که فعلاً پناه‌گاهی دارند، در واقع از طرفی امنیت موقت برای این زنان از نداشتن امنیت بهتر بوده و از برخی از مشکلاتی که در بخش فردی مطرح شد رها پیدا کرده بودند.

مشارکت‌کننده ای که اولین تجربه‌اش از ازدواج ازدواج موقت بود، به نکات قابل توجهی در زمینه احساسات مثبت و منفی ناشی از وضعیت ازدواج موقت خود اشاره کرد:

«گاهی مبهم بودن آخر این ازدواج بهم احساس گیجی می‌ده الان هم نمی‌دونم متاهل هستم یا مجرد بی‌جور دوگانگی دارم خیلی وقتها دلتنگ محمد (همسر موقت) می‌شم و نمی‌تونم کنارش باشم خیلی اذیتم می‌کنه ولی فعلاً فقط به حس عشق فکر می‌کنم همین‌که کنارمه برام کافیه دردودل می‌کنم باهاش از نظر جنسی آروم و گاهی گردش می‌ریم ولی کلاً ازدواج موقت بار روانی واجتماعی زیادی داره» (۲۷ سال، شاغل، ۲ بار تجربه ازدواج موقت).

بحث

این پژوهش با هدف واکاوی تجارب زنان دارای سابقه ازدواج موقت انجام شد. روش تحقیق این پژوهش کیفی بوده و با استفاده از مصاحبه نیمه‌ساختاریافته و روش تحلیل محتوای عرفی به ۳ سوال اصلی مطرح شده پاسخ داده شد، سؤالات به شرح زیر است:

- عوامل تسهیل‌کننده در گرایش زنان به ازدواج موقت چیست؟
- مشکلات فردی - خانوادگی زنان دارای تجربه ازدواج موقت چیست؟
- مشکلات اجتماعی زنان دارای تجربه ازدواج موقت چیست؟

برای دستیابی به پاسخ پرسشهای فوق، یکی از مهمترین طبقه‌های استخراج شده در این مطالعه طبقه مؤلفه‌های فردی است، این طبقه حاکی از وجود نیازها و مسائل فردی مؤثر در انتخاب ازدواج موقت نظیر نیازهای مختلف مالی، عاطفی و جنسی و همچنین باورهای

مذهبی مشارکت‌کنندگان در پژوهش بود که به نحوی نقش مؤثری در گرایش آنها به ازدواج موقت داشته است. این یافته با نتایج مطالعه زاهد و خیری خامنه که نیاز اقتصادی را به عنوان مهم‌ترین نیاز زنان سرپرست خانوار در ازدواج موقت ذکر می‌کند (زاهد و خیری خامنه، ۲۰۱۲). همخوانی دارد. همچنین استخراج مفهوم نیاز عاطفی در این مطالعه، با یافته‌های مطالعات کلانتری (کلانتری و همکاران، ۲۰۱۴؛ محمدی، ۲۰۱۹؛ نجفی و همکاران، ۲۰۱۵). در اشتراک است.

با توجه به اینکه یکی از مهم‌ترین یافته‌های این بخش مربوط به مشکلات اقتصادی و نیازهای مالی مؤثر در ازدواج موقت اکثریت زنان مشارکت‌کننده در پژوهش بوده است، بنظر می‌رسد با استفاده از تئوری مارکسیستی می‌توان به بحث و بررسی بیشتری در این زمینه پرداخت، در واقع تحلیل‌های مارکسیستی بیان می‌کند که روابط نابرابر سلسله مراتبی در جامعه سرمایه‌داری نقش پررنگی در حمایت و بازتولید نابرابری، بیکاری و بی‌ثباتی اقتصادی و آسیب در جامعه دارد (اوکلی، ۲۰۱۵).

یکی دیگر از طبقه‌های استخراج شده، طبقه عوامل خانوادگی بود که این طبقه، نشان‌دهنده وجود مجموعه‌ای از مشکلات از جمله نابسامانیهای مختلف اجتماعی، اقتصادی و مواجهه با رفتارهای طردکننده و تجربه اجبار و محدودیت در تاریخچه زندگی خانوادگی مشارکت‌کنندگان در پژوهش بود که به نحوی به عنوان یک عامل تسهیل‌کننده در اقدام به ازدواج موقت این گروه نقش داشته است.

مطالعات متعدد نشان داده‌اند خانواده در تصمیم‌گیری به ازدواج موقت این زنان نقش زیادی داشته است. به عنوان نمونه یافته‌های مطالعه پریشی نشان داد معمولاً زنانی که سابقه ازدواج موقت را دارند مشکلات خانوادگی زمینه‌ساز، از قبیل فقر و تنگدستی خانواده، ازدواج مجدد پدر و بی‌تعهدی نسبت به فرزندان، خشونت، خودکشی، طلاق و ... را دارند

1. Oakley

(پریشی، ۲۰۱۰).

کلاتتری و همکاران نیز در تحقیق خود با عنوان مطالعه کیفی شرایط و زمینه‌های ازدواج موقت زنان به فشارهای خانوادگی به‌عنوان یکی از عوامل پذیرش ازدواج موقت از سوی برخی از زنان اشاره داشتند (کلاتتری و همکاران، ۲۰۱۴). مطالعه ریاحی نیز نشان می‌دهد بخش زیادی از زنان به علت عدم برخورداری از حمایت‌های اجتماعی خانواده خود که در واقع به‌عنوان یک نهاد غیر رسمی اجتماعی محسوب می‌شود، اقدام به ازدواج موقت می‌کنند (ریاحی، ۲۰۱۵).

همچنین یکی دیگر از طبقات استخراج شده در این پژوهش، طبقه محیط اجتماعی آسیب‌زا است. این طبقه نیز نشان‌دهنده مواجهه این زنان با ساختارهای معیوب اجتماعی همچون وجود تقاضاهای بالای رابطه جنسی در جامعه و تجربه انگ و تبعیض در محیط اجتماعی، به‌عنوان عامل زمینه‌ساز ازدواج موقت و تشدید و بازتولید مسائل و مشکلات ناشی از آن در بین این گروه از زنان است. همانطور که اشاره شد یکی از مفاهیم مهم در این زمینه مربوط به وجود تقاضای بالای جنسی از سوی برخی از مردان نسبت به این گروه از زنان در محیط‌های مختلف اجتماعی است، در این زمینه نیز زنان مطلقه به علت وضعیت تأهل خود به‌عنوان گزینه مناسبی جهت پیشنهاد روابط جنسی و همچنین ازدواج موقت محسوب شده‌اند. در این زمینه عسگری و جوادیان نیز در مطالعه خود اشاره کردند که در جوامعی مانند جامعه ما زنان بی‌همسر از جمله زنان مطلقه به‌عنوان گزینه‌های مناسب جهت کامجوییهای جنسی مورد اشاره قرار گرفته و از تقاضای ازدواج‌های نامطلوب و بدون شرایط حقوقی گرفته تا موارد دیگری مانند تقاضای صیغه مواجه می‌شوند (عسگری و جوادیان، ۲۰۱۸).

مشارکت‌کنندگان همچنین به تجارب مشترکی از انگ اجتماعی پس از اقدام به ازدواج موقت اشاره کردند. برخی از این زنان از راهبردهای مختلفی جهت اجتناب از مواجه شدن

با این نوع انگ در پیش گرفته بودند که در این زمینه به مواردی همچون پنهان کردن این نوع ازدواج و یا کاهش روابط اجتماعی اشاره کردند. احمدی و همکاران در مطالعه‌ای در پی آسیب‌شناختی ازدواج موقت/ صیغه محرمیت بیان کردند که بسیاری از زنان دارای تجربه ازدواج موقت به علت دید منفی جامعه و ترس از انگ اجتماعی صیغه‌ای بودن درباره بسیاری از مشکلاتی که برای زن در حین ازدواج موقت به وجود می‌آید سکوت کرده و اعتراضی نمی‌کنند (احمدی، ۲۰۱۹).

همچنین این یافته با نتایج مطالعه ریاحی که نشان می‌دهد ازدواج موقت هنوز در جامعه ما مورد پذیرش اجتماعی قرار نگرفته و موجب می‌شود برچسب ناهمنوایی و حتی کجروی اجتماعی بر کسانی زده شود که ازدواج موقت انجام می‌دهند، در اشتراک است (ریاحی، ۲۰۱۵).

درخصوص انگ اجتماعی مرتبط با این گروه از زنان می‌توان با استناد به نظریه برچسب‌زنی پیامدهای مختلف این نوع انگ را در زندگی این زنان مورد بررسی و تحلیل قرار داد، همانطور که در یافته‌های این مطالعه اشاره شد ازدواج موقت بر خلاف مشروعیت دینی و قانونی که در جامعه ما دارد اما هنوز مورد پذیرش عرف اجتماعی قرار نگرفته است و آن را نوعی انحراف از هنجارهای معمول در جامعه می‌دانند، بنابراین در زمینه ازدواج موقت این زنان نیز ممکن است برچسب‌های منحرفانه مرتبط با این گروه از زنان از قبیل هرزگی، منجر شود تا هویت این زنان برمبنای ویژگی‌های این نوع از واژه‌ها شکل گرفته و این افراد به تدریج برچسب وارد شده را بپذیرند و متناسب با آن به کنش بپردازند (لینک^۱ و همکاران، ۱۹۸۹).

در بخش بعدی استخراج طبقه آسیب‌های چندگانه نیز روایت‌کننده تأثیرات مختلف ازدواج موقت در زندگی این گروه از زنان است، یکی از مهم‌ترین چالش‌هایی که در این بخش از

1. Link

طریق اکثریت مشارکت‌کنندگان و به‌ویژه زنان مطلقه مطرح شد مربوط به چالشهای قانونی مراحل ثبت ازدواج موقت بود که در برخی از موارد به علت عدم وجود الزام قانونی در ثبت محضری و رسمی این نوع ازدواج و صدور صیغه‌نامه‌های غیررسمی از سوی برخی از روحانیون، این زنان دچار مشکلات عدیده‌ای در اثبات و دریافت حق و حقوق قانونی خود شده بودند. همچنین درخصوص مفاد و محتوای قانونی ازدواج موقت نیز زنان با اشاره به بهره‌مندی بیشتر مردان از مزایای این نوع ازدواج که منجر به آسیب‌پذیری بیشتر زنان شده است اظهار ناامیدی و نارضایتی داشتند. این یافته با نتایج مطالعه رافعی که اشاره به مشکلات و پیامدهای ناشی از عدم ثبت قانونی صیغه برای زنان دارد، همسو است (رافعی، ۲۰۰۴؛ احمدی و همکاران، ۲۰۱۹).

یکی دیگر از مفاهیم مهم به دست آمده از گفته‌های زنان در این بخش، مواجهه با چالشهای فرزنددارشدن و بارداریهای ناخواسته در طول ازدواج و همچنین باردار شدن با امید تبدیل ازدواج موقت به ازدواج دائم از سوی زنان بوده که در هر دو صورت این بارداریها با انکارهویت فرزند، مخالفت و اصرار به سقط غیرقانونی جنین از سوی مرد همراه بوده است و همین امر موجب بروز تنشها و مشکلات زیادی در این زنان شده است، این زنان همچنین اظهار داشتند که پس از متولد شدن فرزند خود نیز با رفتارهای طردکننده و عدم حمایت همسر موقت خود از جمله عدم اقدام جهت دریافت شناسنامه و پرداخت نفقه فرزند روبه‌رو شدند، یافته‌های این بخش نیز با مطالعه (محمدی، ۲۰۱۹؛ پریشی، ۲۰۱۰) همسو است. باتوجه به یافته‌های این مطالعه یکی از مهم‌ترین چالشهای ازدواج موقت که منجر به آسیب‌پذیری بخش زیادی از زنان درگیر با این نوع ازدواج و فرزندان حاصل از آن می‌شود، بحث نبود قانون مدون و قاطع در خصوص ثبت ازدواج موقت و نحوه پیگیری و مطالبه حقوق قانونی توسط این زنان است، لذا جهت پیشگیری از تضییع حقوق انسانی و قانونی این زنان و سوء استفاده‌های برخی از افراد فرصت‌طلب در جامعه، اصلاح و بازبینی قوانین

مربوط به ازدواج موقت و رسمیت بخشیدن به این قوانین ضرورت دارد. همچنین تعیین تکلیف و خارج کردن آنها از وضعیت تعلیق و بلا تکلیفی که در حال حاضر در جامعه دارند است، به عبارتی چون تکلیف این نوع ازدواج در جامعه ما مشخص نیست امکان تفکیک این گروه از زنان از سایر گروه‌ها از جمله زنان روسپی به راحتی فراهم نبوده و همین امر انجام مداخلات مددکاری و حرفه‌ای را نیز دچار ابهام و مشکلاتی نموده است بنابراین اگر ازدواج موقت، یک نوع ازدواج هست ما باید مسیر قانونی درستی را در این زمینه داشته باشیم.

با توجه به نتایج این پژوهش بنظر می‌رسد در جامعه مورد مطالعه اکثریت زنانی که اقدام به ازدواج موقت دارند از بین زنان مطلقه و بیوه‌ای هستند که با مشکلات عدیده اقتصادی، خانوادگی و اجتماعی مواجه هستند، لذا لازم است مددکاران اجتماعی و متخصصان شاغل در مراکز حمایتی از جمله نهاد کمیته امداد و سازمان بهزیستی اطلاعات تخصصی مورد نیاز جهت واکاوی مشکلات اصلی این زنان و انجام مداخلات حرفه‌ای مناسب در این حوزه را کسب نموده و اجرا نمایند، بدون شک رعایت اصل پذیرش و جلب اعتماد این گروه و همچنین تلاش حرفه‌ای مددکاران اجتماعی در جهت رفع تبعیض و انگ موجود نسبت به این زنان، تأثیر به‌سزایی در روند اجرای برنامه‌ها و مداخلات تخصصی و آموزشی در این حوزه خواهد داشت.

یافته‌های این مطالعه نشان می‌دهد که اکثریت زنان دارای تجربه ازدواج موقت از گروه‌ها و هسته‌های پنهان و آسیب‌پذیر اجتماعی سخت‌دسترس بوده^۱ و به دلیل تجربه فشارهای مختلف فردی و خانوادگی و اجتماعی، نیازمند دریافت مداخلات و خدمات حمایتی و حرفه‌ای سازمانها و گروه‌های متخصص و مرتبط همچون مددکاران اجتماعی هستند.

همچنین در حوزه پژوهشی نیز باتوجه به اینکه تاکنون مطالعات اجتماعی اندکی درحوزه بررسی ازدواج موقت زنان انجام گرفته است، لذا در این حوزه نیاز به تحقیق کمی و کیفی

1 . hard to reach Vulnerable groups

بیشتری هست تا از این طریق متخصصان مختلف مرتبط با این گروه از زنان و به‌ویژه مددکاران اجتماعی قادر به تدوین پروتکل‌های تخصصی در این حوزه باشند، به‌طور ویژه در زمینه تحقیق کیفی می‌توان به ضرورت انجام مطالعات نظریه‌زمینه‌ای^۱ اشاره نمود که شرایط تصمیم‌گیری به ازدواج موقت را تا پیامدهای آن در این گروه از زنان را به‌صورت فرآیندی نشان دهد. همچنین با استخراج برخی از مشکلات این گروه از زنان از طریق این مطالعه، پیشنهاد می‌شود که همزمان با مطالعات کمی و کیفی از مطالعات مداخله‌ای نیز جهت طراحی برنامه‌ها و مداخلات تخصصی مناسب استفاده نمود.

ملاحظات اخلاقی

مشارکت نویسندگان

همه نویسندگان در تهیه مقاله مشارکت داشته‌اند.

منابع مالی

برای انتشار این مقاله حمایت مالی دریافت نشده است.

تعارض منافع

مقاله حاضر تعارض منافع با سایر مقالات نویسندگان ندارد.

پیروی از اصول اخلاقی پژوهش

در این مقاله همه حقوق مرتبط با اخلاق پژوهش رعایت شده است.

- Ahmadnia Sh, Qalibaf Kamel A.(2017). Female-headed households in Tehran: A qualitative study of the experiences, challenges and potential of, *Social Welfare Quarterly*, 65(0), 103-137 (in Persian).
- Allendorf, K., & Thornton, A. (2015). Caste and Choice: The Influence of Developmental Idealism on Marriage Behavior. *American Journal of Sociology*, 121(1), 243-287. doi:10.1086/681968
- Askari BA, Javadian SR .(2018).The Double Pressure of Life, the Main Outcome of Divorce on Women: A Qualitative Study. *Journal of qualitative Research in Health Sciences*, 6(4), 427- 436 (in Persian).
- Berberoglu, B. (2019). The Marxist Theory of Social Movements, Revolution, and Social Transformation *The Palgrave Handbook of Social Movements, Revolution, and Social Transformation* (pp. 65-83): Springer.
- Haeri, S. (2014). *Law of desire: Temporary marriage in Shi'i Iran*, Revised Edition, Contemporary Issues in the Middle East: Syracuse University Press.
- Kamil A. (2019). Pathological study of temporary marriage in Iran, *Journal of Humanities and Islamic Strategic Studies*, 13(2). 337-358 (in Persian).
- kalantari AH, Sadeghi Fasaei S, Rezaniya S. (2014). A qualitative study on terms and conditions of women's temporary marriage. *Woman in development and politics* ;12(4):507-523(in Persian).
- Link, B. G., Cullen, F. T., Struening, E., Shrout, P. E., & Dohrenwend, B. P. (1989). A Modified Labeling Theory Approach to Mental Disorders: An Empirical Assessment. *American Sociological Review*, 54(3), 400. doi:10.2307/2095613
- Mayring, P. (2014). *Qualitative content analysis: theoretical foundation, basic procedures and software solution*. Klagenfurt, Primary Publication.
- Mohammadi A.(2019). Presenting a Grounded Theory of the Process of Formation Attitudes Towards Temporary Marriage: A Qualitative Study, Tehran, [https:// civilica.com/doc/430237](https://civilica.com/doc/430237) (in Persian).
- Mohaghegh Damad SM. (2016). *Legal jurisprudential review of the family (marriage and dissolution): Islamic Sciences Publishing Center* (in Persian).
- Montazeri Moghaddam h.(2005).Marriage species in the Age of Ignorance, *noormags*; 8(2), 127-156 (in Persian).

- Najaf M, Taghvaei D, Salarifar MR. The Comparison between General Health and Psychological Well-Being among Women-Headed Households with and without Temporary Marriage. *Islam & Psychology*. 2014;8:86-65 (in Persian).
- Oakley, A. (2015). *The making of Marx's critical theory (RLE Marxism): A bibliographical analysis*: Routledge
- Parishi M. (2009). Study of the context and implications of temporary marriage for women. Tehran, Allameh Tabataba'i University (in Persian).
- Riahi Me.(2013). A Study OnThe Social Correlates Of Degree And ReasonsOf Agreement Or disagreement with Temporary Marriage. *Journal Of Family Research*, 8, 485 To 504 (in Persian).
- Rafei T. (2004). Analysis of Women's Psychology in Temporary Marriage. Tehran, Danjeh; p192-195 (in Persian).
- Rezaei M, Seyed Fatemi NS, Mehrdad N, Hagh doost Oskooi & Ebrahimi. (2017). Qualitative content analysis. Tehran, boshrapub (in Persian).
- Sadeghi R, Ghodsi A, Afshar K. (2007). Exploring Marriage Problem And Validation Of A Solution. *Women's Research*;5(1):83-108 (in Persian)
- Torabi Momen E, Raheb G, Alipour F & BIGLARIAN.(2017). The effectiveness of group social work intervention with developmental approach on ppsychosocial empowerment of female-headed households. *Journal of rehabilitation*; 18 (3), 242-253 (in Persian).
- Taheri H. (2009). *Garlic in family issues*, Tehran; Amir Kabir Pub.
- Zahed SS, Khairy B. Atitude Of Femalehede Of Household Who Are Under The Peotestion Of Imam Khomeini's Committee in Shiraz Concerninge Temporary Marriage. *Pazhuheshname Zanan (Womens Studies)*. 2012;2(2):43 To 66.
- Zamani Moghaddam M. (2019). A Sociological Study of the Institution of Temporary Marriage in the Social History of Iran (From the Ancient Iran until the End of the Qajar Dynasty); 25(82), 129-155 (in Persian).